

شبییه سازی لباس زنان عیلام

ابوالقاسم دادور^۱، الهام زندیه^۲، اشرف نادعلی^۳

چکیده

مطالعه و بررسی تاریخ پیدایش لباس و پوشاک به دلیل رابطه‌ی مستقیمی که با سیر تحولات تاریخی، سیاسی، اجتماعی، زیبایی‌شناسی و به‌طور کلی فرهنگ ادوار گذشته هر تمدنی دارد، بسیار حائز اهمیت می‌باشد. ایرانیان از دیرباز در رشته‌های گوناگون هندسی، الهام‌بخش ذوق و زیبایی بوده‌اند و این غریزه خود را به‌خصوص در مورد پوشاک به بهترین وجه به کار می‌بستند. لباس برای ایرانیان تنها یک تن‌پوش ساده به شمار نمی‌رفت، بلکه وسیله‌ای برای معرفی شخصیت، ذوق و میزان فرهنگ و موقعیت اجتماعی پوشنده‌ی آن بود. باید اذعان داشت که سبک پوشاک زنان در طی اعصار به‌ویژه دوره‌های ایران باستان از ساختار یکنواختی پیروی کرده و عناصر یکسانی را در بر داشته است، هر چند که در اسلوب آن‌ها، از لحاظ انواع برش، چین‌ها، داشتن بِلاپوش‌های متعدد و تزیینات روی پیراهن‌ها یا جلیقه‌ها، تفاوت‌های اندکی پدید می‌آمده است اما این روند یکنواخت، گاه‌گاهی با توصیه و حتی الزام سیاست‌های سلیقه‌ای دچار وقفه‌های چالش‌زا و مشکل‌آفرین می‌شده است. این مقاله با شبیه‌سازی لباس زنان عیلام (ایران باستان) علاوه بر الهام گرفتن از مدل‌ها و سبک پوششی آن دوره به بررسی نقش و جایگاه زن در آن دوران و معرفی عیلام و فرهنگ و تمدن آن، که یکی از دوره‌های تاریخی ایران می‌باشد و اکثر آثار و نقش برجسته‌های به‌دست آمده از ایران مربوط به آن دوره می‌باشد، می‌پردازد و ما را با گوشه‌هایی از اوضاع اقتصادی، سیاسی، اجتماعی، هنری و فرهنگی حاکم بر آن دوره آشنا می‌سازد.

مقدمه

پوشش و عفاف امری فطری است و توجیه عقلی و منطقی دارد. بنا بر گواهی متون تاریخی، در اکثر قریب به اتفاق ملت‌ها و آیین‌های جهان، حجاب در بین زنان معمول بوده است. هر چند در طول تاریخ، فراز و نشیب‌های زیادی را طی کرده و گاهی با اعمال سلیقه‌ی حاکمان، تشدید یا تخفیف یافته ولی هیچ‌گاه به‌طور کامل از بین نرفته است. دانشمندان با بررسی آثار و نقوش به‌دست آمده، تاریخ حجاب و پوشش زن را به دوران ماقبل تاریخ و عصر حجر نسبت می‌دهند. لذا با توجه به فطری بودن عفاف انسان و بر اساس مجسمه‌های بر جای مانده، کتیبه‌ها و نقش برجسته‌های تاریخی، چنین استنباط کرده‌اند که گرما و سرما عامل اصلی اختیار پوشاک نبوده بلکه علت آن حیا بوده است. مظاهر پوشش در میان زنان ایران چنان چشم‌گیر است که برخی از اندیشمندان و تمدن‌نگاران نظیر ویل دورانت، ایران را منبع اصلی ترویج حجاب معرفی کرده‌اند. انسان در آغاز برای پوشاندن بدن خود از چیزهای طبیعی استفاده می‌کرد. نخستین بار حضرت آدم و حوا برای پوشاندن برهنگی‌های بدنشان از برگ درختان استفاده می‌کردند، شکارچیان عصر یخ در ۲۵ هزار سال پیش، با به هم دوختن پوست جانوران خود را گرم می‌کردند. فرهنگ حجاب و پوشاندن بدن، فرهنگی است که از زمان‌های باستان تاکنون پاییده است و هر گاه ما عمیقاً به پیشینه‌ی تاریخی و فرهنگی خود مراجعه نماییم ملاحظه می‌کنیم که فرهنگ درست پوشاندن بدن، متناسب با اوضاع و احوال سیاسی-اجتماعی سلسله‌ای است که نیاکان ما به آن می‌اندیشیده و در باور آن‌ها تخطی از این فرهنگ، گناهی بزرگ محسوب می‌شده است. تن‌پوش آزاد (بدون فرم و ساده و در حقیقت بدون دوخت) مانند تن‌پوش مصری‌ها، آشوری‌ها، رومی‌ها و یونانی‌ها نشانه‌ای از بزرگی تمدن در آن دوره بوده است و تن‌پوش‌های چسبان و دوخته‌شده نوعی توهین و بی‌تمدنی تلقی می‌شده است، حتی رومی‌ها کسانی را که تن‌پوش قالب تن می‌پوشیدند مجرم شناخته و برای آنان مجازات اعدام قابل می‌شدند.[۱]

می‌توانستند وارد خانه شوند که حرمت مادر را نگه می‌داشتند.[۲]

منزلت زنان در خاندان سلطنتی

نقش زنان در جامعه‌ی قدیم عیلام برتر از مردان بود، زیرا که رسیدن به پادشاهی از طریق مادر انتقال و مشروعیت می‌یافت. [۳ و ۴]

جایگاه زنان از نظر سیاسی در عیلام

تا هزاره‌ی سوم پیش از میلاد، نظام مادرسالاری پایان نیافته بود و حتی نزد عیلامی‌ها آثار بارز آن از طریق انتساب دودمان حکمرانان و شاهان از طریق مادر صورت می‌گرفت.[۵]

جایگاه زنان از نظر اقتصادی

زنان عیلام بر امورخانه، به کارهای خارج از منزل نیز می‌پرداختند. قانون ارث در عیلام به زنان موقعیت اقتصادی ویژه‌ای می‌بخشد. مردان عیلامی نیز در وصیت نامه‌های به دست آمده، زنان خود را مورد التفات قرار داده‌اند و امتیازاتی به آنها بخشیده‌اند.[۶]

جایگاه زن از نظر حقوقی

حقوق مدنی و اجتماعی زن تقریباً با حقوق مرد برابر شد مثلاً، دختر از پدر همان ارثی را می‌برد که پسر داشت. در اسناد واگذاری اموال، علاوه بر مردان، نام زنان نیز مشاهده می‌شود و گاهی زنان تنها وارث بودند. زنان اجازه داشتند، به عنوان شاهد در دادگاه حضور یابند.[۷ و ۸]

جایگاه زنان از نظر مذهبی در عیلام

پرستش خدایان مذکر و مؤنث، اساس مذهب عیلام را تشکیل می‌دهد. اما در بسیاری مواقع، برتری الهه (مؤنث) بر خدایان مذکر غیر قابل انکار است.[۷]

جایگاه زنان از نظر خانوادگی

اداره‌ی امور خانه و بچه‌داری بر عهده‌ی زنان بود. در صورت مرگ مرد، تنها فرزندان

اجرای نهایی

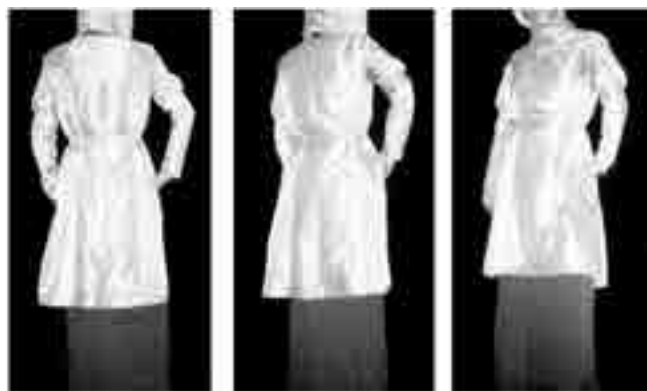
مدل شماره ۱

این مدل شامل یک پیراهن بوده که قد آن تقریباً کوتاه تاروی زانو است. جنس این لباس از تافته ابریشم و تافته معمولی می باشد که از دو نوع پارچه یکی ساده و دیگری طرح دار در آن استفاده شده است. این لباس دارای آسترکشی دابل می باشد، که آستری هم مثل رویه برش و دوخت گردیده است.

شکل ۳- تصویر ایده گرفته شده و اجرای رنگی طرح شماره ۱

از الگوی مولر استفاده شده، آستین آن در قسمت کاپ رگلان می باشد. در واقع در قسمت کاپ الگوی آستین رگلان را ترسیم شده و از یک سوم حلقه به بعد آستین بصورت آستین معمولی است. همچنین در قسمت آرنج به سمت کاپ اوزمان می خورد و در همان قسمت که آستین از آرنج جدا می شود یک نوار ۲،۵ سانتیمتری بصورت سجاف رویه قرار می گیرد.

شکل ۴- لباس دوخته شده مدل شماره ۱

مدل شماره ۲

پارچه مورد استفاده در این مدل تافته می باشد، قد آن بلند است و دارای پاچین می باشد در این مدل قسمت دور یقه و پایین آن (لبه لباس) دارای تکه های برگ مانند

جایگاه زنان از نظر فرهنگی هنری در عیلام

اکثر نقش برجسته ها و معماری های این دوره مربوط به تصاویر الهه ها و زنان می باشد. [۸]

استوری بورد

بر اساس اطلاعات و یافته هایی که از تصاویر آن دوران (عیلام) جمع آوری شد و آن چه که از جنس، تزیینات، برش ها و مدل آن ها برداشت گردید لباس هایی با استفاده از این مشخصه ها طراحی گردید. در شکل ۱ استوری برد مورد استفاده در این تحقیق نشان داده شده است.

شکل ۱- استوری بورد مورد استفاده

اتوهای خطی تایید شده

در شکل ۲ نمونه اتوهای طراحی تایید شده مشاهده می شود. تمام این نمونه ها بر اساس استوری بورد نشان داده شده در شکل ۱ طراحی شده اند.

شکل ۲- نمونه اتوهای طراحی تایید شده

است. در قسمت کمر لباس یک بند می خورد که درون لیفه قرار می گیرد وقتی این بند جمع می شود چین هایی در قسمت کمر بوجود می آید. آستین این لباس از قسمت آرنج برش خورده و در همان قسمت، هم به سمت بالا و هم به سمت پایین چین می خورد که در دوخت کش دوزی شده است. پشت و جلوی این لباس روی دولای بسته قرار می گیرد. این لباس دارای آستر کشی دوپل می باشد که آستری نیز مانند لباس رویه برش و دوخته شده است.

شکل ۵- تصویر ایده گرفته شده و اجرای رنگی مدل شماره ۲

شکل ۷- تصویر ایده گرفته شده و اجرای رنگی مدل شماره ۳

این مدل که جنس آن از پارچه نخی (کودری) می باشد، از یک پیراهن بلند و گشاد و یک رویه که روی پیراهن قرار می گیرد تشکیل شده است. این رویه جلو باز و به صورت شال روی لباس قرار گرفته است. لباس زیرین نیز شامل یک پیراهن بلند با یقه چهارگوش و آستین های کوتاه (تا روی آرنج) است و لبه های آن با سکه دوزی تزیین شده است.

این مدل از الگوی بدون پنس مدل سازی گردیده است و در قسمت انتهای دامت به سمت بالا تا قسمت خط کف حلقه اوزمان می خورد، آستین این لباس از قسمت آرنج برش می خورد و در همان قسمت هم به سمت بالا و هم به سمت پایین در قسمت آرنج چین می خورد که در دوخت آن را کش دوزی می کنیم، پشت و جلوی این لباس روی دولای بسته قرار می گیرد.

شکل ۸- لباس دوخته شده مدل شماره ۳

شکل ۶- لباس دوخته شده مدل شماره ۲

مدل شماره ۴

در این مدل از پارچه کرباس که پارچه ای پنبه ای و ضخیم است، استفاده شد و پارچه براساس رنگی که مدنظر بود رنگرزی گردید.

مدل شماره ۳
این مدل از دو لباس جدا تهیه شده است. لباس رویه که برای برش آن از الگوی خاصی استفاده نشده، بلکه قد تمام پارچه بصورت دولا مورد استفاده قرار گرفته است (عرض ۱۲۵ سانتیمتر و طول ۲۵۰ سانتیمتر که دولا قرار می گیرد) و قسمت گردن آن بصورت یک خط برش می خورد و برش دیگری ندارد. اضافه شال در قسمت سرشانه به صورت پیلی جمع می شود و در قسمت جلوی لباس نوار تزئینی دوخته شده است.

این لباس در قسمت پهلوها آزاد می باشد. در لباس زیرین از الگوی با پنس استفاده شده است که قد آن تقریباً تا قوزک پا بوده و آستین آن نیز کوتاه است. مدل یقه این لباس خستی است.

شکل ۱۱- تصویر ایده گرفته شده و اجرای رنگی مدل شماره ۵

لبه آستین و پاچین قرار دارد جزء بافت پارچه می‌باشد و لبه آن هم، اضافه نخ تار بصورت آویز و گره خورده قرار گرفته است. در قسمت جلو و پشت این لباس دو تکه مستطیل شکل قرار گرفته که در قسمت درز کمر روی لباس متصل می‌شود در این تکه ها علاوه بر حاشیه‌ای که در قسمت بالا و پائین قرار گرفته است از نخ‌های رنگی نیز برای تزئین در کل سطح پارچه استفاده است.

شکل ۱۲- لباس دوخته شده مدل شماره ۵

نتیجه‌گیری

بی‌شک لباس یکی از قدیمی‌ترین ابداعات بشری است و انسان از روزی که پای به دنیا گذاشته است، به موازات تأمین نیازهای اولیه خود مانند تهیه غذا، به فکر تهیه پوشش برای حفظ بدن خود در برابر عوامل جوی افتاد و در این رابطه به پیرامون خود نظر افکنده و از آنچه در دسترسش بود، بهره گرفت.

ظاهراً مشاهده بدن پشم‌آلود حیوانات و پرندگان، نخستین انگیزه بشر برای پوشاندن بدنش بوده است از این رو از پوست حیوانات به عنوان اولین تن‌پوش خود استفاده نموده است. بعدها بر اثر عوامل گوناگون این لباس ابتدایی تغییرات متعددی یافته و با تحولات زمان، متحول شده و به تدریج به صورت امروزی درآمده است. هدف از این پروژه نیز مطالعه و شبیه‌سازی لباس زنان عیلام بود. باشد که با معرفی این الگوها و مدل‌های ایرانی و اصیل باستانی به جای الگوگیری از مدل‌های غربی، از الگوها و فرهنگ اصیل ایرانی استفاده گردد.

پی‌نوشت

- ۱- ابوالقاسم داور، استاد، دکترای باستان شناسی، استاد راهنما، دانشگاه آزاد اسلامی واحد یزد
- ۲- الهام زندیه، مربی، کارشناس طراحی لباس و تکنولوژی دوخت، استاد راهنما، دانشگاه آزاد اسلامی واحد یزد
- ۳- اشرف ناد علی، کارشناس رشته طراحی لباس و تکنولوژی دوخت، دانشجو، دانشگاه آزاد اسلامی واحد یزد

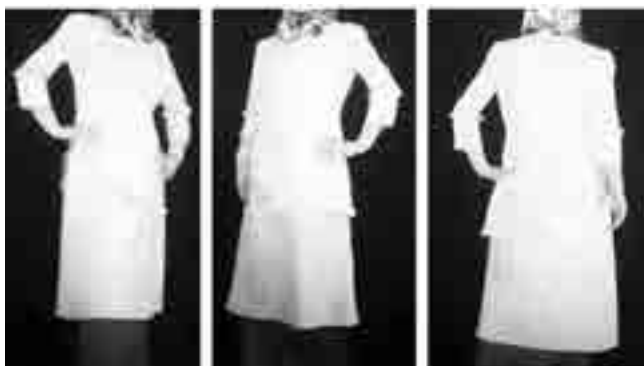
منابع در دفتر مجله موجود است.

شکل ۹- تصویر ایده گرفته شده و اجرای رنگی مدل شماره ۴

قد این لباس تقریباً تا زیر زانو می‌باشد و برای ترسیم الگوی آن در جلو و پشت به الگوی کامل نیاز است. یک الگو از قسمت بالاتنه تا قسمت دامن رویه رولت می‌شود و یک الگوی دیگر از کمر دامن تا قد لبه دامن.

قد آستین آن سه ربع است. درز افقی آستین و لبه دامن رویه که به صورت هلال است دارای شرابه می‌باشد و در لبه یقه و برش هلال آن (از یقه تا خط کمر) از یراق استفاده شده است.

شکل ۱۰- لباس دوخته شده مدل شماره ۴

مدل شماره ۵

در این مدل شامل یک پیراهن بلند می‌باشد و از نوعی پارچه دست بافت تهیه شده است. این پارچه جزء پارچه‌های دست بافت یکی از شهرستان‌های شاهرود می‌باشد. این بافته‌ها که شامل سفره، حوله، دستمال، چادر شب و ... است، توسط بانوان تهیه می‌گردد. بافت این نوع پارچه در کارگاه‌های گلی و یا آهنی انجام می‌شود. عرض آن کم و اکثر نخ‌های به کار رفته در آن نخ پنبه‌ای است. در بعضی از قسمت‌های بافت، بافنده از نخ‌های تزئینی و رنگی دیگر نیز استفاده می‌کند. با توجه به شباهت این پارچه به پارچه‌های دوره عیلامی از نظر بافت و جنس، در دوخت این مدل از این پارچه استفاده گردیده است. تزئینات به کار رفته در حاشیه آستین و لبه‌های لباس به طرح‌های تزئینی دوره عیلامی شباهت دارد.

این مدل در خط کمر برش افقی دارد و دامن و بالاتنه در این قسمت به هم دوخته شده‌اند. همچنین در قسمت بالاتنه دارای برش عصایی است و دامن در قسمت انتهایی آن به اندازه ۲۵-۲۰ سانتیمتر دارای پاچین می‌باشد. قد آستین این لباس سه ربع است. حاشیه‌ای که در